

ÇAĞDAŞ ÖĞRETMEN, BAŞARILI ÖĞRETMEN, İYİ ÖĞRETMEN - Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Dayanılarak Yapılan Bir ön Değerlendirme-

Yrd.Doç.Dr. Levent Deniz*

Giriş

Yükseköğretimin amaçlarına bakıldığında yükseköğretim, öğrencilerinin "...hür ve bilimsel düşünce gücüne geniş bir dünya görüşüne sahip...; bir mesleğin bilgi beceri davranış ve genel kültürüne sahip..." bireyler olmasını; yükseköğretim kurumlarının ise "...yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapan, bilgi ve teknoloji üreten ...bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelen, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunan" kurumlar olmasını hedeflemektedir (Yüksek öğretim Kanunu, 1981). Yükseköğretim kurumları, demokratik anlayışından, ekonomik sınırlılıklardan, öğretim elemanları ve öğrencilere yönelik nitelik ve niceliğe dayalı boyutlarda birçok sorunlardan (Güler, 1994; ÜÖÜD.1990; TED, 1989) en az oranda etkilenmeye çalışarak belirtilen bu amaçlara ulaşma yolunda açıkçası bir mücadele vermektedir. İfade edilen, sayısı ve çeşidi artırılabilir bu sorunlar içinde şüphesiz ki en önemlilerinden biri üniversitelerdeki öğretim elemanlarının nitelikleridir. Çünkü Hesapçioğlu'nun (1994:252) ifadesiyle "...Öğretim sadece kuru bilgilerin aktarılması değildir. Okula karşı, topluma karşı, arkadaşlara karşı sevgi, saygı, onları tanıma hep öğretmen aracılığıyla kazanılır. Tavırlar, düşünce biçimleri, dünya görüşlerinin oluşmasında öğretmen birinci derecede role sahiptir, özet olarak, öğrenci kişiliğinin gelişimi ve oluşması öğretmen sayesinde, öğretmenle öğrencilerin kuracağı ilişkiler sayesinde". Eğitim Fakültelerinde de nitelikli öğretim elemanlarının kuracakları sağlıklı ilişkilerle öğretmen adaylarını, gerek yukarıda belirtilen kapsam dahilinde gerekse de kanunda belirtilen amaçlara yönelik olarak geliştirmeleri ve kurumun amaçlarını gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Bu çabanın ve beklentilerin dikkate alınması gereken bir boyutu da öğretmen adaylarının öğretim elemanlarını nasıl algıladıkları ve değerlendirdikleridir.

İlgili kaynaklar incelendiğinde "en çok sevilen", "en az sevilen", "en başarılı sayılan", "iyi öğretmen" özelliklerinin çeşitli araştırma sonuçlarına dayanılarak ortaya konduğu görülür (Hesapçioğlu, 1994; Oğuzkan, 1989). Ancak çoğu zaman bu özelliklerin büyük bir kısmının iyi bir insanın özellikleri

---

* M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi

olduğu anlaşılmaktadır.

Eğitim Fakültelerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının kendilerini yetiştiren öğretim elemanları hakkında yaptıkları değerlendirmeler diğer yükseköğretim kurumlarına göre daha fazla önem taşımaktadır. Çünkü öğretmen yetiştirmede verilen bilgi kadar öğretim elemanlarının model olma özellikleri de önem taşıdığından bu değerlendirmelerin daha dikkate alınması gerekliliği ortaya çıkar. Bundan dolayı bu çalışmada öğretmen adaylarının "çağdaş", "iyi" ve "başarılı" öğretmene yönelik düşünceleri çeşitli yönleriyle irdelenmektedir.

Amaçlar

Araştırma öğretmen adaylarının kendilerini yetiştiren öğretim elemanları hakkındaki görüşlerini çağdaş, iyi ve başarılı öğretmen kavramları çerçevesinde toplamayı ve yine bu kavramlar boyutunda öğretmen adayı seçimine yönelik olarak gördükleri sorunları ve çözüm önerilerini saptamayı amaçlamaktadır. Bu genel amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır.

Öğretmen adayları;

- 1- Çağdaş, iyi ve başarılı öğretmen kavramlarını benzerlikleri ve farklılıklarını da dikkate alarak nasıl tanımlamaktadırlar?
- 2- Tanımladıkları bu kavramları dikkate alarak kurumlarındaki öğretim elemanlarını nasıl değerlendirmektedir?
- 3- Öğretmen yetiştiren kurumların çağdaş/iyi/başarılı öğretmen adayı seçimini isabetli yapabilmeleri için uygulaması gerekli ölçütlerin neler olduğunu düşünmektedirler?

önem

Öğretim elemanları öğretmen adayı öğrencilerinin yaklaşımlarını genelde öğrenci psikolojisine bağlı olarak duygusal değerlendirmeler olarak kabul ederlerse de durmuş bir saatin bile günde iki kez doğruyu gösterdiğini dikkate almakta yarar vardır. Öğretmen adaylarının kendilerini yetiştiren öğretim elemanlarına ve öğretmen yetiştirmeye yönelik olarak, araştırmanın amaçları ve sınırlılıkları kapsamında algıladıkları sorunların tespit edilmesi de araştırmanın sağlayacağı yararlardandır. Aslında öğretmen adayı öğrencilerden elde edilecek bu geri bildirimler öğretim elemanlarının kendilerini değerlendirmelerine ve geliştirmelerine ışık tutacaktır. Ayrıca yarı yapısal biçimde gerçekleştirilen bu ön araştırmanın öğretmen adaylarının sorun olarak ortaya koydukları boyutlarda ileride yapılacak daha yapısal araştırmalara da temeller sağlayacağı umulmaktadır. Belirtilen bu sebeplerden dolayı araştırma önemli görülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın amaçları doğrultusunda Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerinin (Fizik, Müzik, Resim, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği), 3 sınıflarında okumakta olan tüm öğretmen adaylarına (250 öğretmen adayına) yazılı olarak açık uçlu sorular sorularak öğretim elemanlarını ve öğretmen yetiştirme sistemini değerlendirmeleri istenmiştir. Bu amaçla öğretmen adaylarına şu sorular sorulmuştur; "Çağdaş öğretmen, iyi öğretmen, başarılı öğretmen", (1) Bu üç ifade arasında fark var mıdır? Farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyarak her üçünü de tanımlamaya çalışınız.; (2) Öğretmen yetiştiren bu kurumdaki öğretim elemanlarınızı yukarıdaki ifadelere ya da bu ifadelere yönelik olarak yaptığımız yorumlara bağlı olarak değerlendiriniz; (3) öğretmen yetiştiren kurumların (çağdaş/iyi başarılı öğretmen yetiştirme yolunda) öğretmen adaylarının seçiminde, eğitim/öğretim süreçlerinde, varsa, yapması gereken yenilikleri varolan sorunları da belirterek ister bölümünüz için isterse fakülte seviyesinde somut örneklerle ifade ediniz.

Öğretmen adaylarının açık uçlu sorular aracılığıyla toplanan fikirleri amaçlarda belirtilen temel boyutlar kapsamında frekans ve yüzde hesaplamaları yapılarak sayısallaştırılmış, görüşlerinden alıntılar da yapılarak değerlendirilip yorumlanmıştır. Öğretmen adaylarının yazdıktan görüşler üç kez okunarak çeşitli ölçütler belirlenmiş ve bunların metinlerde yer alma sıklıktan hesaplanmıştır.

Sınırlılıklar

1- Araştırma Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesinin Müzik, Resim, Fizik ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği bölümlerinde 1996-1997 eğitim/öğretim yılında eğitim/öğretim görmekte olan 3.sınıf öğretmen adayları ile,

2- Araştırmanın bir ön araştırma olarak düşünülmesinden dolayı yapısal olmamasından kaynaklanan çeşitli sınırlılıklar ile,

3- Araştırmada bilgi toplamak amacıyla sorulan 3 açık uçlu soru ve bunlara verilen cevaplar ile,

sınırlıdır.

Bulgular ve Yorumlar

Öğretmen adayları bu sorular vasıtasıyla ortaya koydukları fikirlerinde öncelikle bu üç ifade arasında çeşitli farklılıkların var olduğunu vurgulamışlardır. Çağdaş sözcük anlamı olarak "bulunulan çağın anlayışına, şartlarına uygun olan" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 1988). Çağdaş öğretmen kavramını tanımlayan öğretmen adaylarının da bu temel tanımdan hareket ettikleri görülmüştür. Buna göre öğretmen adayları Çağdaş öğretmen tanımını ağırlıklı olarak yenilikleri takip eden yeni yöntem ve araçları kullanan

öğretmen (%70) olarak yapmışlardır. Çağdaş öğretmene yönelik temel bazı tanımlamalar şu şekilde ifade edilmiştir.

"Günümüzdeki ilmi, sosyal, kültürel bütün gelişmeleri sürekli takip eden, kendini sürekli yenileyen, öğrencilerini günün şartlarına uygun bir şekilde yetiştiren kişidir." (Zeynep, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmen Adayı).

"...Çağdaş olmak demek, kendini devamlı geliştiren, yeniliklere açık olan, kendi alanında devamlı araştırma yapan demektir..." (Figen, Resim öğretmeni Adayı).

Tanımlamalardan anlaşıldığı gibi çağdaş öğretmen araştıran ve gerek toplumsal gerekse evrensel anlamda günlük gelişmeleri takip edip bunu öğrencilerinin gelişmesi yolunda kullanan kişi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bazı tanımlamalarda da çağdaş öğretmen çağın gerektirdiği araç/gereçleri kullanabilen öğretmen olarak da tanımlamıştır.

"Bir öğretmen çağın teknolojik teknik ve imkanlarını kullanma yoluna gidiyorsa, bu çağdaş öğretmendir, örneğin bilimsel bir gerçeğin öğrencilerine aktarılmasında bilgiyi sadece kuramsal olarak değil de aynı anda mikroskop,... gibi araç gereçleri kullanarak uygulamalı olarak anlatma yolunu izlemesidir." (Adem, Fizik öğretmeni Adayı).

İyi öğretmene yönelik olarak yapılan tanımlamalarda ise öğretmen adayları farklı iki yaklaşım sergilemişlerdir. Bu yaklaşımlardan birincisine göre, iyi öğretmen tanımlamasının en belirgin özelliği olarak öğretmenin öğrencileri ile iyi iletişim/sosyal ilişkiler kurması (%50) gelmiştir. İyi öğretmene yönelik olarak sergilenen ikinci yaklaşımda ise, iyi öğretmenin öğrencisine bol not veren (%20) ve ona sorular sormayarak sınıfla rahatça oturmasına olanak sağlayan öğretmen (%5) olabileceği olasılıkları ön plana çıkarılmıştır.

Başarılı öğretmen tanımlamasında ise ortaya daha benzeşik bir tanımlama çıkmıştır. Buna göre öğretmen adayları başarılı öğretmeni öğrencisini dersin ve genelde eğitimin amaçlarına ulaştıran öğretmen (%46) olarak tanımlamışlardır.

Yapılan tüm bu tanımlamalara ek olarak öğretmen adayları bu kavramlarının birbirlerini kapsamalarına, benzeşik ya da farklı olup olmadıklarına yönelik olarak da fikirlerini ifade etmişlerdir. Bu konuda görüşlerini belirten öğretmen adaylarının çoğu (%92) bu kavramların birbirinden farklı olduğunu belirtmişlerdir. Bu farklılıkları yukarıda belirtilen özellikleri ortaya koyarak ifade etmişlerdir. Bunlara ilave olarak, çağdaş öğretmenin başarılı ve iyi; iyi öğretmenin başarılı ve çağdaş; başarılı öğretmenin ise çağdaş ve iyi olmayabileceğine yönelik fikirler ortaya koymuşlardır. Ancak her öğretmenin, özellikle başarılı öğretmenin, bu üç kavramın içerdiği özelliklere sahip olmasının gerekli olduğunu vurgulamışlardır.

Öğretmen adaylarından üniversite yaşantıları boyunca tanıdıkları öğretmenlerini kavramlar kapsamında değerlendirmeleri istenmiştir. Öğretmen

adayları yüksek oranlarda çağdaş (%42) ve başarılı öğretmenlere (%30) sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. İyi öğretmene sahip olup olmadıklarına yönelik ise ağırlıklı olarak bir görüş bildirmemişlerdir. Çağdaş ve başarılı öğretmen tanımlamalarına uyacak öğretmen sayısının ise bir iki öğretmeni aşmayacağını vurgulamışlardır. Araştırmanın bu kısmında dikkati çeken unsur, öğretmen adaylarının çağdaş, iyi, başarılı öğretmene sahip olduklarına yönelik hiçbir olumlu fikir ortaya koymamaları olmuştur.

Sözü edilen kavramlar kapsamında, öğretmen seçiminde ve yetiştirilmesindeki mevcut sorunlar hakkında da öğretmen adaylarının görüşleri alınmıştır. Bu kapsamda en ağırlıklı olarak (%36) değinilen Borun, öğrenci Yerleştirme Sınavının (ÖYS) öğretmen adayı seçiminde yetersiz olduğudur. Bu yaklaşımın öğretmenlik yapmaya yönelik özellikleri yeterince saptamaktan uzak olduğunun savunulduğu bu görüşe göre öğretmen adaylarının seçiminde mülakat ve çeşitli psikolojik testlerin kullanılmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Öğretmen adayı seçiminin yetenek sınavı ile yapıldığı Müzik Eğitimi Bölümü'nde de seçme sınavının yeterli nitelikleri taşımadığı ve öğretmen adayı seçiminin yetersiz olduğu öğretmen adayları tarafından ifade edilmiştir.

'...öğretmen yetiştiren kurumlarda aday seçmede bilgi düzeylerinin haricinde adayın hiçbir özelliğine bakılmıyor. Bu da öğretmen olmayacak insanların bu bölümlerde okumalarına gerçekten öğretmen olacak insanların ise dışarıda kalmalarına neden oluyor. Kendi bölümüm için bu durum biraz daha farklı. Adaylar seçilirken görülüyor, tavır ve davranışları değerlendiriliyor. Ama bu yeterli olmuyor. Çünkü bu mesleği sevmeyen insanlar bölüme girmek için yalana başvurabiliyor. Böylece objektif değerlendirmeden uzaklaşmış oluyor. Bence bu sınavlar daha uzun bir süreye yayılarak...' (Görkem, Müzik Eğitimi Öğretmen Adayı).

'...Müzik Eğitimi Bölümü'ne aday seçilirken bu işi gerçekten seven, gerektirdiği zorlu çalışmalara göğüs gerebilecek, amaçlarını tam olarak saptamış, sorumluluk sahibi ve en önemlisi üretken olabilecek insanlar seçilmeli...' (Cem, Müzik Eğitimi Öğretmen Adayı).

Öğretmen adaylarının seçiminde dikkate alınması gereken bir husus da (%12) öğretmen liselerinden mezun olanlara daha öncelik verilmesi şeklinde ifade edilmiştir.

Belirtilen diğer sorunlar da, öğretmen adaylarının araştırmaya yöneltmediği (%16) bunun da ezberciliği ortaya çıkardığı; derslerde öğretmen adaylarının yeterince katılım göstermelerine olanak verilmediği (%14) böylece edilgen bir yapının ortaya çıktığı; öğretmen öğretmen adayı arasındaki iletişimin yeterince sağlanamadığı (%14) bunun çeşitli tecrübeleri paylaşmaya engel olduğu; öğretmenlerin çok eski ders notlarını kullandıkları (%12) bu sebeple çağdaş bilgiden ve güncellikten uzaklaşıldığı; öğretmen adaylarının kenelerini öğretmen olmak için yeterli görmedikleri (9612) bunun da bir kaygı kaynağı olarak ortaya çıktığı; dersin amaçlarının gerçekleşip gerçekleşmediğine yönelik

olarak yapılan sınavların niteliklerinin yeterli olmadığı (%6); model olarak alınacak öğretmen bulmada çeşitli sorunlar olduğu (%6) şeklinde sıralanmıştır.

Öğretmen adayları derslerin yöntem ve tekniklerine yönelik olarak yoğunlaştırdıkları eleştirilerinde bir anlamda derslerin kendileri için fazla bir şey ifade etmediğini vurgulamaktadırlar.

"... Aklıma bazen şöyle düşünceler geliyor. Ben bu bilgilere çeşitli kitaplardan ve ansiklopedilerden okuyarak da ulaşabilirim, öyleyse benim istediğim ne? Biz şunu istiyoruz, edebiyatın bize sevdirmesi, edebiyatı bize öyle bir sevdirmeli ki bizde çağdaş Türk insanının yetiştirilmesinde bu dersin önemine inanalım. Dersler kuru ve sıkıcı olmaktan çıkarılabilir. Mesela bir yazarın eseri tiyatro ya da sinemaya aktarılmıştır. Bunlar öğrenciye izlettirebilir..." (Osman, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmen Adayı).

Yukarıdaki ifadeden de anlaşılacağı gibi derslerin gerek zaman gerekse mekan açılarından sınıf denemeleri ortamları sınırlı olmaması ve geleneksel yaklaşımların dışına çıkabilmesi üzerinde durulmaktadır. Ayrıca üzerinde önemle durulan bir başka konu da dersin ya da alanın sevdirebilmesidir. Aslında burada ifade edilmek istenen öncelikle dersin duyuşsal amaçlarının gerçekleştirilmesi gerçeğidir. Derslerde çoğunlukla bilişsel amaçlara ağırlık verilmesi derslere yönelik ilginin azalmasına sebep olmakta bu da dersin/ alanın benimsenmemesine yol açmaktadır.

Bilişsel boyuta verilen aşırı ağırlığın öğrencileri derse yönelik olarak mutsuzluğa ittiği ve huzursuzluk yarattığı bir başka öğretmen adayının ifadesinde göze çarpmaktadır.

"... ben bilgi hamalı olarak üçüncü sınıf öğrencisi olmuşum. Konuşmak, tartışmak istiyorum. Bir saate sığdırılması gerekli olan şeyleri birbiri ardına sıralayıp, not alıp dersten çıkmak olmamalı dersler. Yaptığımız işten tat almamız..." (Dilek, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmen Adayı).

Öğretmen adayının "yaptığımız işten tat almamız" ifadesinde açıkça ortaya konan konunun duyuşsal boyutunun ihmal edildiğidir. Aynı doğrultuda öğretim programına yönelik başka bir eleştiride de öğretmen olduğunda içine düşüleceği varsayılan durumun biraz da çaresizce dile getirilmiş olduğunu görmekteyiz.

"...Eğer burası öğretmen yetiştiren bir kurumsa öğretmen yetiştirmeli. Buna uygun, yararlı bir program olmalı, örneğin ben şu durumda bir öğrenciye nasıl resim çizmeyi öğreteceğimi, ya da resmi nasıl sevdireceğimi bilmiyorum.... Buna uygun bir program gerekli. Ben öğretmen olduğum zaman (şu durumda) başarılı, iyi ve çağdaş bir öğretmen olamam- (Emine, Resim Öğretmeni Adayı).

Öğretmen adayları arasında, yukarıda ifade edildiği şekilde, öğretmenlik yapmaya yönelik olarak yetersizlik duygularının yoğun olduğu anlaşılmaktadır. Bu yetersizlik duygusunun gelişmesinde öğretmen adaylarının uygulamaya ve ortaöğretim programlarına yönelik olarak yaşantılarının yeterli seviyede olmaması sebep olarak düşünülebilir.

Hatırlanacağı gibi öğretmen adayları iyi öğretmeni çoğunlukla iyi iletişim ve sosyal ilişkiler kuran öğretmen olarak tanımlamaktadırlar. Ayrıca araştırma kapsamında iyi öğretmene sahip olduklarına yönelik olarak da herhangi bir ifade yer almamaktadır. Bu veriler bir bütün olarak dikkate alınırsa yukarıdaki paragrafta yetersiz olduğu duygusunu yaşayan öğretmen adayı ve benzeri adayların öğretmenleri ile sağlıklı ya da kendi ifadeleriyle iyi iletişim kuramamaları bu yetersizlik duygusunu daha da arttıran bir unsur olabilir.

Sonuçlar ve Tartışma

Öğretmen adaylarının "çağdaş", "iyi" ve "başarılı" öğretmen kavramları kapsamında yaptıkları değerlendirmeler ile kendilerini eğiten öğretim elemanlarına ve uygun öğretmen adaylarının seçimine yönelik sorun olarak ortaya koyduğu görüşler maddeler halinde aşağıda sıralanmıştır.

1. Öğretmen adayları çağdaş öğretmeni, yeniliklere açık, araştıran, gelişmeleri takip eden ve günümüz teknolojik imkanlarını kullanan öğretmen, iyi öğretmeni öğrencileriyle iyi iletişim ve sosyal ilişkiler kuran öğretmen, başarılı öğretmeni ise öğrencisini dersin ve genelde eğitimin amaçlarına ulaştıran öğretmen olarak tanımlamışlardır.

2. Öğretmen adayları çağdaş, başarılı ve iyi öğretmen kavramlarının birbirinden farklı olduğunu vurgulamışlardır. Bu kavramlar içerisinde "başarılı öğretmen" ifadesinin diğer iki kavramı kapsadığı konusunda görüş çoğunluğu oluşmuştur. Buna göre başarılı bir öğretmen çağdaş öğretmenin ve iyi öğretmenin özelliklerini de kendinde barındırmalıdır.

3. Öğretmen adayları öğretim elemanlarının gerek ekonomik gerekse fakültenin çeşitli imkânsızlıklarından kaynaklanan çeşitli sorunlar içinde olduklarının farkında olduklarını ifade etmektedirler. Ancak bununla birlikte çağdaş/iyi/başarılı öğretmen kavramları içinde değerlendirebilecekleri öğretmen sayısını bir iki öğretmenle sınırlı tutmaktadırlar, öğretmen adaylarının bu algılamalarından hareketle kendilerine model olabilecek öğretim elemanı sayısının yeterli olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Zarardan yarar çıkarma yaklaşımıyla hareket edilirse öğretmen adaylarının iyi olmayan modeller görek nasıl öğretmen olunmayacağına yönelik görüşler geliştirmelerinin kendilerine ileriki meslek yaşantılarında yararlı olacağı umulabilir! Şüphesiz ki öğretmen adaylarının hizmet öncesi eğitimlerinde böylesi dolaylı yollardan yarar sağlamaya çalışmalarını arzu edilen temel bir yaklaşım olamaz.

Öğretmenlik mesleğinin ahlak ilkeleri üzerine yaptığı bir denemede Kulaksızoğlu (Kulaksızoğlu, 1995:187) öğretmenin "örnek olma" ilkesini vurgulamıştır. Bu ilkede "öğretmen, yaşadığı çevrede göz önünde bulunan kişilerden olduğunun bilincindedir. Tavır, tutum ve davranışlarının başkalarınınca

örnek alınabileceğini bilir. Bu nedenle örnek olabilecek davranışlar sergilemeye çalışır" denmektedir. Oktay (1991) da, iyi bir öğretmenin özelliklerini geniş bir yelpazede sunduktan sonra, öğretmen yetiştirmede doğru modele sahip olmanın gereğini vurgulamakta ve doğru modellerin eksikliğinin ortaya koyacağı sonuçlar hakkında uyarıda bulunmaktadır. Oktay'a göre;

"...öğretmenlik bilgili olmayı, doğru modellere sahip olmayı da gerektiren bir meslektir. Eğer eğitim fakülteleri bundan böyle kadrolarını hem alan bilgisi hem de öğretmenlik mesleği konusunda bilgili ve becerili elemanlarla doldurmazlarsa, iyi öğretmen yetiştirme konusundaki çabaların istenen sonuçlara ulaşması son derece güç olacaktır".

Bundan dolayı öğretmen yetiştirme uğraşı içinde olan öğretim elemanlarının öncelikle bilimsel ve sosyal olarak kendilerini geliştirmeleri ve öğretmen adaylarının zihinlerine gerçek anlamıyla çağdaş/iyi/başarılı öğretmen modelleri olarak yerleşmeleri gerekmektedir. Bu sayede diğer bilgi ve becerileriyle uygun modeller olmalarının yanı sıra öğretmenlik mesleğine yönelik duyuşsal amaçların gerçekleştirilmesinde de etkili olacaklardır. Böylece bir öğretmen adayının ifadesinde yer alan "yaptığımız işten zevk almıyoruz" şeklindeki şikayette giderilmiş olacaktır.

4- Üniversite Seçme ve Yerleştirme Sınavı'nın öğretmenlik yapmaya yönelik özellikleri saptamaktan uzak olduğu da öğretmen adaylarının görüşleri arasında yer almaktadır.

Birçok araştırmada öğretmen adayı olacak kişilerin seçiminde ölçüt olması gereken özellikler irdelenmiştir (Yeşil, 1997; Ülkü, 1991; Saracaloğlu, 1991;). Tan (1997:6) da öğretmenlik mesleğinin, adaylardan istediği mesleğe özgü bazı niteliklerin olduğunu belirtmiş ve öğretmeni "Kaliteli, öğrencilerine örnek olabilecek, onların gelişme ve öğrenmelerini yönlendirebilecek beden ve ruhen sağlıklı, kişilik sahibi, insanları ve yardım etmeyi seven milli ve beşeri değerlere sahip, kültürel ve ahlaki değerlerde yoğrulmuş, değişmelere, toplumsal ihtiyaçlara ve sorunlara duyarlı, yaratıcı ve geliştirici, öğrenme kapasitesine sahip ve görüş açısı geniş kimse..." olarak tanımlamıştır. Tan bu öğretmen niteliklerine yönelik potansiyelleri üniversite giriş sınavlarında alınan puanlarla saptamanın da mümkün olmadığını vurgulamaktadır.

5- Öğretmen adayları üniversite sınavının öğretmen adaylarının seçiminde yeterli olmadığına inanmalarının ötesinde öğretmenlik mesleğine yönelik adayların seçiminde mülakat ve psikolojik testlerin kullanılmasının gerekli olduğunu da vurgulamışlardır.

Tan (1997:6) kaliteli öğretmen yetiştirmek amacıyla mesleğin niteliklerine uygun olabilecek adayların seçiminde birçok farklı seçenek ortaya koymuştur. Bunlardan bir ta- esi de "Psikolojik ve eğitsel ölçme araçlarıyla objektif olarak ölçülebilecek nitelikler" başlığı altında yer almıştır. Bu kapsamda Tan "a- Mesleğin gerektirdiği genel ve özel zihin kabiliyetlerini, b- Mesleğin gerektirdiği ilgi alanları ve motivasyon seviyesini, c- Sosyal ve duygusal olgunluk seviyelerini ve d- Lise kültürüne uygun bilgi başarı seviyesi ölçümleri"

gibi yolları önermiştir. Bu önerilerinden bir diğerini de "adayları kişi olarak görüp genel bir izlenim elde etmek için yapılacak sistematik mülakatlar" olarak ifade etmiş ve bu değerlendirmenin sağlıklı yapılması için gerekli olan koşulları da sıralamıştır.

6- Araştırma kapsamında farklı bölümlerin yer alması farklı sorunları da beraberinde getirmektedir. Buna bir örnek Müzik öğretmenliği Bölümü'nden verilebilir. Müzik Öğretmenliği Bölümü için yapılmakta olan özel yetenek sınavının yeterince objektif olmadığı ilgili bölümün öğretmen adayları tarafından vurgulanmakta ayrıca buna ilave olarak da "mesleğin gerektirdiği zorlu çalışmalara göğüs gerebilecek" nitelikte adayların seçilmesinin gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

Aslında öğretmen adaylarının seçilecek müzik öğretmeni adayının yapısına ilişkin saptamalarına -şüphesiz eksik olmakla birlikte- katılmamak mümkün değildir. Deniz (1997:181) araştırmasında öğretmenlik eğitimi alan Marmara Üniversitesi AGF müzik öğretmeni adaylarının diğer bir üniversitenin sanatçılık eğitimi alan öğrencilerine göre daha içe dönük olduklarını saptamıştır. Ancak Kemp (1982) müzik öğretmenlerinin içe- dönüklükten ve duygusallıktan uzak özellikler taşıyarak hareketli sınıf ortamlarına dayanacak özelliklere sahip olduklarını belirtmiştir. Bu bulgular ve ortaya konan eleştiriler kapsamında özel yetenek sınavlarındaki kriterlerin gözden geçirilmesinde ve geliştirilmesinde yarar olacağı düşünülmektedir.

7- Öğretmen adayları geleneksel öğretim yöntemlerinin dışına çıkamadığını ve derslerde öğretim araç gereçlerinin yeterince kullanılmadığını ifade etmişlerdir.

Rıza (1991:160) da "Türk eğitim sisteminde genellikle geleneksel araçların kullanıldığı ve yaratıcılığa yönelik araçlara pek yer verilmediğini" belirtmiştir. Rıza ya göre "eğitim fakülteleri ve okullar bu araçlardan yoksun kalmaktadırlar. Ayrıca Eğitim Teknolojisi dersi birçok eğitim fakültesinde ya okutulmamakta ya da seçmeli ders olmakta veya kuramsal bir şekilde okutulmaktadır. Böyle bir durumda bu araçları kullanacak öğretmenler yetiştirmek bir hayal olmaktadır."

Eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarının yakınmalarına sebep olan, sadece geleneksel öğretim yöntemlerinin uygulanması ve ders araç gereçlerinin yeterince kullanılmamasının sebepleri çok çeşitli olabilir. Kayhan (1991) ilk ve orta dereceli okullarda 2011 yönetici ve öğretmen üzerinde yaptığı bir araştırmada, eğitim araç gereçlerinden yararlanmadaki etmenlerin etkililik derecesini irdelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre "çok etkili seçeneğinden başlayarak yapılan sıralama şöyledir: "1- Sınıflardaki öğrenci sayısının fazlalığı, 2- Eğitim araçlarının sayısal yetersizliği, 3- Kullanım için gerekli bilgi ve beceri yetersizliği, 4- Ders programlarının araç kullanmaya elverişli olmayışı, 5- Araçların kullanıma hazır halde olmayışı, 6- Fiziki ortamın araç kullanımı için elverişli olmayışı, 7- Eğitim araçlarının öğretim amaçlarına uygun nitelikte olmayışı, 8- Araçların korunması için alınan sıkı güvenlik önlemleri, 9- Kaybolma arızalanma gibi durumlardan sorumlu olma korkusu, 10- Yardımcı

personelin olmayışı". Diğer öğretim kademelerinde geçerli olan ve araç gereç kullanmayı etkileyen bu etmenlerin, önem sırası değişik olsa bile, eğitim fakültelerindeki öğretim elemanları için de geçerli olduğu düşünülmektedir.

8- Öğretmen adayları derslerde ezberciliğin hüküm sürdüğü ve fikirlerini yeterince yansıtılmalarına fırsat verilmediğini bir sorun olarak ortaya koymuşlardır. Böyle bir sorun olduğunun belirtilmesi üst seviyeli bilişsel amaçların ve "demokratik eğitim" in gerçekleşip gerçekleşmediğine yönelik olarak da bizlere bazı ipuçları vermektedir.

Karagöz ve Çivi (1994:246) demokratik eğitimi amacını, öğretmen ve öğrenci davranışları açısından özelliklerini şu şekilde açıklamaktadırlar: "Geleneksel-Otoriter toplumlardaki eğitim uygulamalarında öğretmen ve muhteva (içerik) ön plandadır. Öğrenci pasif, öğretmen sürekli aktiftir. Demokratik eğitimde, geleneklere saygılı olmakla birlikte daha iyi bir şekilde geliştirebilmeyi düşünebilen, hür düşünceli insanların yetiştirilmesi esastır, öğrenci sürekli aktiftir. Öğretmen sınıf içinde rehber rolündedir. Öğrencileri düşünmeye, araştırmaya yöneltmek, demokratik eğitimin özünü oluşturmaktadır."

Öğretmen adaylarının ortaya koydukları bu sorun "demokratik eğitim" ile ilgili yukarıda yer alan açıklamalar kapsamında dikkate alınırsa, öğretmen yetiştiren kurumlarda "demokratik eğitim" in tam olarak gerçekleştiğini söylemek güçleşmektedir.

9- Öğretmen adayları özel öğretim yöntemleri konusunda yeterli bilgi ve becerilere sahip olmadıkları yönünde endişelerini belirtmişlerdir.

Özdayı (1995)'nin öğretmen adaylarının staj öncesinde ve sonrasında mesleki endişe seviyelerini karşılaştırdığı araştırmasının sonuçları da bu araştırma da öğretmen adaylarının ortaya koydukları mesleki endişeleri desteklemektedir. Özdayı araştırmasında staj yapmanın mesleki endişeleri azalttığını tespit etmekte ve öğretmen adaylarının aşırı mesleki endişeler taşımadığını belirtmektedir. Bununla birlikte öğretmen adaylarının daha fazla endişe duydukları değişkenlerin "öğretim ve çocukların öğrenme problemlerini karşılama" olduğunu vurgulamaktadır. Bölümler arası mesleki endişe seviyelerinin farklılıklar gösterdiği de aynı araştırmanın bulguları arasında yer almaktadır.

Öneriler

Yürütülen bu ön araştırmadan elde edilen sonuçlar çeşitli konularda yeni araştırma ihtiyaçları ortaya çıkarmaktadır. Daha yapısal olarak yapılması yararlı olacak araştırma konuları şunlar olabilir:

1. Öğretmen adaylarının kendilerini yetiştiren öğretim elemanlarını "başarılı öğretmen" özellikleri kapsamında değerlendirmelerine yönelik araştırmalar.

2. Eğitim Fakültelerine giriş sınavlarında çeşitli psikolojik testlerin kullanılması halinde uygun testlerin neler olabileceği, geliştirilmesi ve başarılı bir öğretmen adayı olmak için gerekli kriterlerin belirlenmesine yönelik

araştırmalar, 3rneğin başarılı bir 3ęretmen olabilmesi için bir resim ya da fizik 3ęretmeni adayının ayrı ayrı bilişsel yetenek, kişilik yapılan vb. 3zelliklerinin neler olması gerektiğinin araştırılması gibi.

3. Yetenek sınavı ile 3ęretmen adayı seçen b3l3mlerin sınavlarının, yeterliliklerinin, seçiciliklerinin sınanmasına ve geliştirilmesine y3nelik araştırmalar.

4. 3ęretmen adaylarıyla onları yetiştiren 3ęretim elemanları arasındaki iletişim s3recinin yapısını ve niteliğini inceleyen araştırmalar.

5. 3ęretmen adaylarının mesleki ya da kişisel yetersizlik duygularının t3rlerini, sebeplerini ve c3z3mlerini sorgulayan araştırmalar.

6. 3ęretmenlik mesleğine y3nelik duyuşsal amaçların çeşitli boyutlarıyla irdelenmesine y3nelik araştırmalar.

7. Eğitim Fak3ltelerinde 3ęretim y3ntem ve tekniklerinin yapısına ve geliştirilmesine y3nelik araştırmalar.

8. Eğitim Fak3ltelerinde 3ęretim araç ve gereçlerinin kullanılma durumlarını ve bununla ilgili sorunları saptamaya y3nelik araştırmalar.

3ęretmen yetiştiren kurumlarda bulunan farklı b3l3mlerin farklı yapılan ve sorunları bulunmaktadır. Bu sebeple her b3l3m3n 3zelliklerine uygun olarak yapılacak bağımsız araştırmaların daha yararlı sonuçlar vereceği d3ř3n3lmektedir.

KAYNAKLAR

- Biiyükkaragöz, S.Savaş; Cuma, Çivi. Genel öğretim Metotları. 5.Baskı. Atalas Kitabevi, Konya, 1994.
- Deniz, Jale. "Mesleki Müzik Eğitimi Öğrencilerinin Kişilik özellikleri". Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Yıl:1997, Sayı:9, s.171-182.
- Güler, Ali. Türkiye'de Üniversite Reformları. Adım Yayınları:34, Ankara, 1994.
- Hesapçioğlu, Muhsin. Öğretim tike ve Yöntemleri: Eğitim Programlan ve Öğretim. Genişletilmiş 3.Baskı, Beta Yayım..İstanbul, 1994.
- Kayhan, Ülker. "Eğitim Araçlarından Yararlanmada Karşılaşılan Sorunlar ve ileriye Dönük Hedefler". Eğitimde Nitelik Geliştirme: Eğitimde Arayışlar 1 .Sempozyumu Bildiri Metinleri, s.166-170, 1991.
- Kemp, Anthony. "Pereonality Traits of Successful Music Teachers". Psychology of Music, Special Issue, 1982, p.72-75.
- Köymen, Ülkü. "Nitelikli öğretmen Yetiştirme Modeli". Eğitimde Nitelik Geliştirme: Eğitimde Arayışlar I.Sempozyumu Bildiri Metinleri, s.87-90, 1991.
- Kulaksızoğlu, Adnan, "öğretmenlik Mesleğinin Ahlak İlkeleri Konusunda Bir Deneme" Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Yıl: 1995, Sayı:7, s.185-188.
- Oğuzkan, Ferhan. Orta Dereceli Okullarda öğretim: Amaç, İlke, Yöntem ve Teknikler. 2.Basım, Ankara, 1989.
- Oktay, Ayla. "Türkiye'de Öğretmen Eğitimi", Milli Eğitim. s:197, 1998, s.22-27.
- Özdayı, Nurhayat. "Atatürk Eğitim Fakültesi Son Sınıf öğrencilerinin Staj Öncesi ve Stsy Sonrası Mesleki Endişe Düzeylerinin Karşılaştırılması". Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Yıl:1995, Sayı:7, s.207-220.
- Rıza, Enver Tahir. "Eğitim öğretimde Nitelik Geliştirmede Eğitim Teknolojisinin Yeri ve önemi". Eğitimde Nitelik Geliştirme: Eğitimde Arayışlar I.Sempozyumu Bildiri Metinleri, s.158-161, 1991.
- Saracaloğlu, Seda. "Bir öğretmen Yetiştirme Model önerisi". Eğitimde Nitelik Geliştirme: Eğitimde Arayışlar I.Sempozyumu Bildiri Metinleri, s.81-86, 1991.
- Tan, Hasan. "Temel ve öncelikli Eğitim Yatırımı: Öğretmen". Çağdaş Eğitim. Yıl:22, Sayı:231, Nisan 1997, s.6-9
- TDK. Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınlan:549, Ankara, 1988.
- Türk Eğitim Derneği. Yükseköğretimde Değişmeler. Türk Eğitim Derneği XII. Eğitim Toplantısı 17-18 Kasım 1989.TED Bilim Dizisi:XII, Ankara.

Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği. Yükseköğretimde Sorunlar ve Çözümler.
ÜÖÜD Yayınları: 1, Cem Yayınevi, İstanbul 1990.

Yeşil, Rüşü. " Mevcut Sistemde Eğitim Fakültelerinin öğrenci Alımındaki
Seçim ölçütlerine Eleştirel Bir Yaklaşım". Çağdaş Eğitim. Yıl:22,
Sayı:231, Nisan 1997, s.44-48.

Yükseköğretim Kanunu (Kanun Numarası:2547). Resmi Gazete, 6 Kasım 1981.